

ENGELLİ VE ENGELLİ SORUNLARINDA YENİ BİR PERSPEKTİF: SOSYAL DIŞLANMADAN SOSYAL ENTEGRASYON VE SOSYAL İÇERMeye YÖNELİM

A NEW PERSPECTIVE ON DISABILITY AND DISABILITY ISSUES: FROM SOCIAL EXCLUSION TO SOCIAL INTEGRATION AND SOCIAL INCLUSION

Sümeyye Beyza ABAY ALYÜZ

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

sbeyzaabay@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5974-4560

ÖZET

Geliş Tarihi:

29.01.2022

Kabul Tarihi:

26.03.2022

Yayın Tarihi:

31.03.2022

Anahtar Kelimeler

Sosyal Hizmet
Medikal Yaklaşım
Sosyal Model
Sosyal İçerme
Dışlanma

Keywords

Social Work
Medical Approach
Social Model
Social Inclusion
Exclusion

Engelliler, tarihsel süreç içinde dezavantajlı gruplar arasında sorunları ve sorunların ele alınışı açısından en çok tartışılan gruplardan birini oluşturmaktadır. Tarihsel süreç içinde engelli yaklaşımlarına bakıldığında, bireyi engel durumlarına odaklı merkeze alan yaklaşımlardan, engelli bireylerin etkileşimde olduğu sistemlerin imkanlarına ve yetersizliklerine odaklanan yaklaşımların benimsendiği görülmektedir. Engelliler diğer dezavantajlı gruplara göre belirli gereksinimlerinden ötürü yaşamları boyunca sosyal çevreleriyle çok daha fazla etkileşim içindedirler. Dolayısıyla sorun, ihtiyaç, haklar temelinde engelinin etkileşimde olduğu her sistem (eğitim, iş hayatı, sağlık sistemi vb.) aynı zamanda engelli birey için katılımı kolaylaştırıcı özellikler barındırmalıdır. Bu durum engelli lehine tüm sistemlerle ilişkilerinin düzenlenmesini yaşam hakkı mücadelesine dönüştürmüştür. Nitekim tarihsel süreç içinde engelinin insanca yaşam hakkını sağlamada, toplumla bütünleştirme (entegrasyon) çabaları önemli bir yer tutarken günümüzde önemli bir farkla sosyal içerme anlayışının daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada, engelliler için yeni bir söylem olan, sosyal içerme anlayışı ele alınarak, sosyal dışlanma kavramından, önce sosyal entegrasyona daha sonra sosyal içerme kavramına yönelmenin arka planındaki nedenler sosyal hizmet perspektifi açısından değerlendirilecektir.

ABSTRACT

Disabled people constitute one of the most discussed groups among disadvantaged groups in terms of their problems and their handling in the historical process. When we look at the approaches to the disabled in the historical process, it is seen that the approaches that focus on the opportunities and inadequacies of the systems in which the disabled people interact are adopted. Compared to other disadvantaged groups, disabled people interact with their social environment much more throughout their lives due to their specific needs. Therefore, every system (school, work, health system, etc.) with which the disabled interact on the basis of problems, needs and rights should also have features that facilitate participation for the disabled individual. This situation has transformed the regulation of relations with all systems in favor of the disabled into a struggle for the right to life. As a matter of fact, while the efforts of integration (integration) with the society have an important place in ensuring the right to a humane life of the disabled in the historical process, it is seen that the understanding of social inclusion comes to the fore with a significant difference today. In this study, by considering the concept of social inclusion, which is a new discourse for the disabled, the reasons behind the shift from the concept of social exclusion to the concept of social integration first and then to the concept of social inclusion will be evaluated from the perspective of social work.

DOI: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/article/1064868>

Atf/Cite as: Abay-Alyüz, S. B. (2022). Engelli ve engelli sorunlarında yeni bir perspektif: sosyal dışlanmadan sosyal entegrasyon ve sosyal içermeye yönelim. *Neşebir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1), 457-471.

Giriş

Engellilik tarihsel süreç içinde ihtiyaçları ve sorunlarıyla ele alınırken, kavramın tanımsal ve yaklaşımsal olarak nasıl değerlendirileceği konusu en önemli tartışma konularının başında gelir. Bu açıdan engelliliğe yönelik yaklaşımlar ve uygulamalar büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Engelliliği ve engellilik sorunlarını birey ekseninde ve patolojik bir sorun olarak değerlendiren medikal yaklaşımlardan, engellilik alanında sorunun ve çözümlerin sistemlere, kurumlara yöneldiği bir yaklaşım olan sosyal modele doğru bir yönelim olmuştur. Bir anlamda engelliliğe ilişkin biyomedikal anlayışlar kuşkusuz son derece etkili olmaya devam etmekle beraber, son dönemlerde bu kavram sosyal teoriler tarafından sorgulanmış ve şekillendirilmiştir (Clements &Read, 2008, s. 3).

Uluslararası arenada Sosyal Hizmet uygulamasının uzun süredir bağlamı olan eşitsizlik ve dezavantaj unsurlarını kapsayan (Sheppard, 2006, s.1) ya da bireyin topluma entegrasyonunu sağlayan herhangi bir sosyal, ekonomik, politik veya kültürel sistemden dışlanma süreci olarak tanımlanan sosyal dışlanmadan (Munck, 2009, s. 17), göçmen olarak bir başka ülkeye gelip yerleşen ya da halihazırda o ülkenin yerleşik vatandaşı olup kendi kültürü ve kimliklerini koruyarak toplumun bir parçası olma ya da engellilik gibi değişik sebeplerle sosyal dışlanmaya maruz kalmadan toplumda yaşamını normal bir şekilde sürdürebilme anlamına gelen (Kiagia vd. 2020, s. 40) sosyal entegrasyona ve nihayetinde giderek daha fazla, fırsatlar, kaynaklara erişim, ses ve haklara saygı yoluyla, özellikle dezavantajlı kişiler için topluma katılım koşullarının iyileştirilmesi süreci olarak tanımlanan “sosyal içerme” kavramına dikkat çekilmiştir (United Nations, 2016). Öyle ki Sosyal Hizmet Yöneticileri Derneği (ADSW: The Association of Directors of Social Work), 'Sosyal Hizmet'i yeni binyıla yönlendirmesi gereken en önemli hedefin sosyal içerme olduğunu' belirtmektedir (Sheppard, 2006, s. 2). Bu açıdan engelliğe yaklaşım da toplumun diğer kesimlerinden ayırt edici, farklı özelliklere sahip olmaları nedeniyle sistemlere dahil olamayan dolayısıyla “dışlanan”, mevcut sistemlere bütünüyle özellikleri ön planda tutularak “bütünleştirilen” ve “entegre edilen” ve nihayet toplumda her bireyin farklılıkları ve kendine has özellikleri ile katılım fırsatları sağlanan “içeren” yaklaşıma doğru evrilmiştir. Dolayısıyla artık daha yüksek sesle dile getirilen, insan hakları temelinde herkes için katılımcı, tüm farklılıkları içeren nitelikte kapsayıcı toplum yapısının önemidir.

Günümüzde engellilerin yaşam koşulları göz önünde bulundurulduğunda, insan hakları perspektifi ile uluslararası arenada bir yaşam hakkı olarak engelliler için tüm katılım olanakları yeniden gözden geçirilmektedir. Engelle sahip olmayan bireylerin eğitim, sağlık, sosyal hayat gibi tüm alanlarda katılım hakkını kendi tercihlerine göre veriyor olması engelle sahip olan bireyler için de eşitlik temelinde bir insan hakkı olarak görülmektedir. Dolayısıyla insan hakları temelinde engellilik, iki unsur açısından ön plana çıkmaktadır: Herkes gibi eşit haklara sahip olma ve kendi kaderini tayin edebilme hakkı. Engellilik, sosyal eylem alanlarında engelliliklere dayalı fırsat eşitsizliği anlamına gelir. Bu nedenle, fırsat eşitliliği ise sosyal eylem alanlarında farklı bir şekilde ve özelliklerde görülen tüm nüfusun katılım fırsatlarıyla ilgilidir. Bu açıdan konu insan hakları açısından tartışıldığında ayrımcılığa ve dışlanmaya karşı korunma ve herkese tanınan onurlu bir şekilde yaşamlarını sürdürme ve kendi kaderini tayin etme hakkı ön plana çıkmaktadır (Wacker, 2016, s. 1093). Sosyal hizmet uygulamalarında insan hakları temeli ve sosyal adalet anlayışı en temel perspektifi oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumda var olan kaynakların herkes tarafından hak temelli anlayışla ulaşılabilir olması öncelikle sosyal hizmetin en temel değerlerinden olduğu bilinmektedir. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu'nun sosyal hizmet eğitimi ve öğretimi için belirlediği temel prensiplerde sosyal içerme, sosyal adalet ve insan hakları vurgusu dikkat çekmektedir. Federasyonun, "Marjinalleştirilmiş, sosyal olarak dışlanmış, mülksüzleştirilmiş, savunmasız ve risk altındaki insan gruplarının dahil edilmesini kolaylaştırın. Toplumda var olan engelleri, eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri ele alın ve bunlara meydan okuyun." (IFSW, 2004, s. 3) şeklindeki ifadesi hem kırılgan grupların tanımına yaptığı vurguyu genişletmesi hem de insan hakları temelinde sosyal içermeyi vurgulaması açısından önemlidir. Bu bakış açısı Sosyal Hizmet disiplinine, toplumdaki engeller, eşitsizlikler ve adaletsizliklerle mücadelenin yanı sıra marjinalleştirilmiş, dışlanmış ve savunmasız insanları güçlendirme amacını sosyal eşitlik ve sosyal içerme bağlamında gerçekleştirme amacıyla hareket etme nosyonu yüklemektedir.

Sosyal Hizmet'in engellilik ve engellilik sorunlarına bakışta, sosyal yapılara odaklanması ve dolayısıyla engeli sosyal yapılardaki sorunlardan kaynaklı olarak görmesi tarihsel süreç içinde "özürlü" kavramından "engelli" anlayışına geçiş ile de uyum göstermektedir. Sosyal hizmet anlayışında, birçok insani sorunun ayrımcılık, baskı ve sosyal faktörlerden kaynaklandığı ve bunun insanların gelişimini engelleyici önemli bir faktör olduğu savunulmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2014, s.92). Sosyal hizmetin birey-sorun-çevre anlayışı ile bütüncül değerlendirmesi engellilik sorunlarında da yapısal nedenlere odaklanmasını zorunlu kılmaktadır.

Sosyal Hizmet uygulamalarında bireylerin sosyal işlevselliği çok büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan engelliğe bakışta da sosyal işlevsizlik en temel odaklardan biridir. Engellinin engel durumunu oluşturan sistemlerle etkileşimindeki sorunlardır. Sosyal hizmet açısından engellilere sağlanan profesyonel yardım, her bireyin insan hakları ve sosyal adalet temelinde sistemlerle girdiği etkileşime ve bu etkileşimdeki sorun alanlarına odaklanarak bireyin sosyal işlevselliğini sağlamaya çalışmaktadır. Diğer yandan bireyler, kendi kaderini tayin hakkı anlayışı içerisinde sistemlerle etkileşimlerini kendileri yönetebilmeli ve engellerle karşılaşmamalıdır. İsviçre Sosyal Hizmet Federasyonu, belirlediği meslek ilkelerinde, sosyal hizmetin her insanın varoluşsal ihtiyaçları karşılama hakkına sahip olduğunu belirtirken sistemlerle etkileşimini vurgulamakta ve kaynaklara ulaşmada kişilerin kendi kaderini tayin hakkına dikkat çekmektedir (Berufsverband Soziale Arbeit Schweiz, 2010, s. 6-10). Bu çalışmada, tarihsel süreç içerisinde engelli yaklaşımları ele alınarak, sosyal dışlanmadan, sosyal entegrasyona ve günümüzde giderek daha fazla benimsenen bir kavram olan sosyal içerme anlayışına yönelişin engelli alanı için önemi sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirilecektir.

Engelli Kavramına Hak Temelli Sosyal Entegrasyon ve Sosyal İçerme Bağlamında Bakış

Engellilik durumunun tanımını yaparken, engellilik tanımından daha fazla, engelliliğe yaklaşımda toplumsala ya da bireyselle odaklanmak noktasında perspektifler anlamında farklılıklar dikkati çekmektedir. Engelliğe yaklaşımda en belirgin ve güncel tartışmalar, bireyi merkeze alan bir yönelime sahip olmak veya daha çok sosyal çevre şartlarına odaklanmak noktasında belirgindir. Toplumsal koşullar ya da bireysel nedenler noktasında farklılaşmak bir tercihten çok daha fazlasıdır. Bir anlamda tanımlamada odak noktasını belirlemek engellilik için birbirinden farklı yaklaşımların ve bunlara bağlı uygulamaların tartışılıp gündeme alınmasına sebep olmuştur. Engellilik sosyolojik, psikolojik ve sosyal hizmet uygulamaları temelinde gündelik hayat içinde bireysel sorun noktasından sosyal sorun noktasına taşınmıştır.

Bürlü'ye göre, 19. yüzyıldan bu yana engellilerle çalışmanın kavramsal açıdan yorumlanması tarihinde dört aşama tespit edilebilir (Theunissen& Schwalb, 2012, s.11-12). İlk aşaması dışlama (exclusion) aşaması olarak adlandırılır. Bu aşama, engellilerin sosyal kural sistemlerine katılmaktan dışlandıkları dönemdir. Bu bağlamda engelliler toplumsal normlara uyum sağlamayan bireyler olarak değerlendirilmiştir ve toplumsal normlardan sapma anlayışının ağırlık kazandığı bir dönemdir. Ayrıştırma (segregation) evresi olarak tanımlanan ikinci evrede ise, engelliler için nispeten olumlu gelişmeler olduğu söylenebilir. Engelliler, hasta, tedavi ve bakıma muhtaç olarak tanımlanarak bu ölçekte sosyalleşmelerinin sınırları belirlenmiştir. Bu duruma özgü refah yaklaşımıyla engelliler için farklı sosyalleşme tesislerinde toplumun diğer kesimlerinden izole sosyalleşme imkanları oluşturulmuştur. Diğer yandan engellilerin yetersizliklerinin eğitilebilir olduğu düşünülmüş birçok özel eğitim kurumu açılmıştır. Bu durum, 19. yüzyılın ikinci yarısında aynı zamanda engellilerin kurumsallaşması olarak görülmüştür. Ayrıca Özel Eğitim ve Sosyal Hizmet tarihinde oldukça önemli bir evredir. Üçüncü aşama entegrasyon (integration) aşaması olarak tanımlanır, sınırlı olarak engelliliğin sosyal sorun olarak algılanmaya başlama aşaması olup, bir anlamda dönüşme aşamasının başladığı aşamadır. Engelliler hala yetersiz donanıma sahip olarak tanımlanıyordu ancak artık teşhis edilen eksikliklerin, engellilerin normal yaşam koşullarına göre destek yoluyla azaltılabileceği gerçeği kabul edilir hale geldi. Dördüncü aşama, dahil etme (inclusion) aşaması olarak tanımlanan aşama olup önemli bir paradigma değişikliği görülmekte ve engellilik insan hakları bağlamında hak temelli yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla hak temelli perspektif ile özerklik modeli öne çıkarılmaktadır. Özünde bu durum engellilere yetki vermeyi ve yapıları, hizmetleri oluşturanlar üzerinde toplanan gücün yeniden dağıtılmasını gündeme getirmiştir. Engellilere aktif bir rol verilmiş, neyin kendileri için kabul edilebilir ve yararlı olduğuna ve neyin olmadığına kendilerinin karar vermeleri görüşü benimsenmiştir. Bir anlamda engellinin topluma bakışı değil artık engellinin topluma bakışı ve talepleri tartışılmaya başlanmıştır.

Güncel kurumsal tanımlara bakıldığında kronolojik olarak engelliliğin bir bozukluk, bireyden kaynaklanan patolojik bir sorun olduğu görüşünden daha çok sosyal bağlam daha fazla göz önünde bulundurularak insan hakları ve toplumsal eşitlik noktasında ele alındığı dikkati çeker. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1980 yılındaki ICDH ve 2001 yılındaki ICF sınıflandırması bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1980 yılındaki engellilik tanımına bakıldığında, birey merkezli ve bireyin noksanlıklarına dikkat çeken yaklaşım dikkat çekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 1980, s.4), Uluslararası Sınıflandırmasında (ICDH) üç engellilik bileşenini ayırt eder: yetersizlik, özürllülük ve handikap. Bu üç bileşen olgu olarak şöyle tanımlanır; Yetersizlik (impairments), vücut yapısı, görünümünde ve organ yapılarındaki anormalliklerle ilgili bozukluklar; Özürllülük(disabilities), kişi düzeyindeki rahatsızlıkları temsil eden, işlevsel olarak, bireyin faaliyetlerinde bozulmanın sonuçlarını yansıtan özürllülükler; Handikap (handicaps), bireyin kişisel olarak sakatlık, bozukluk sonucunda yaşadığı dezavantajlarla ilgili olarak, bireyin çevresiyle etkileşimi ve çevreye adaptasyonu. Bu bileşenler sonraki süreçlerde sosyal politikalar ve haklar ile ilgili belirlenecek kriterlerin de odak noktası olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1980 yılında engelliliği bireysel bir bozukluk olarak gören tanımına karşın 2000'li yıllara gelindiğinde tanımlamalarında çevresel faktörlere daha fazla odaklandığı görülmektedir. 2001 yılında güncellenen sınıflandırma ile yani ICF (The International Classification of Functioning, Disability and Health) Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırmasıyla, Dünya Sağlık Örgütü artık engelliliği bir bağlam olarak ele almakta ve çevresel faktörlere de odaklanmaktadır (WHO, 2021). Bu bağlamda engellilik, işlev bozuklukları, aktivite sınırlamaları ve katılım kısıtlamaları için bir şemsiye terime dönüşmüştür. Bireyin bağlamsal faktörleri yani çevresel ve kişisel faktörleri arasındaki etkileşimin olumsuz yönlerinin ifadesine dönüşmüştür. (WHO 2015, s.1).

Birleşmiş Milletler'in ise, engellilik haklarının tüm dünyada hak temelli benimsenmesinde önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. BM Engelli Kişi Hakları Deklarasyonu 1975 yılında ilk olarak yayınlanmış ve 1981 yılı Uluslararası Engelli Kişiler Yılı olarak ilan edilmiştir. 1985 yılında İnsan Hakları Beyannamesi engelli kişileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir ve 'Hepimiz İçin Bir Toplum' sloganı ile uzun vadeli bir strateji üzerine çalışılmaya başlanmıştır. 1993 yılında uluslararası engelli kişiler için fırsat eşitliğinin sağlanmasına ilişkin kuralların kabul edilmesi engellilerin temel yaşam alanlarına katılmalarının önemi ve eğitim, iş istihdamı, düzenli gelir, aile kurabilme, boş zaman etkinlikleri ve ibadet gibi imkanlara erişebilirlik vurgulanmıştır ve giderek artan sayıda devletin ayrımcılık karşıtı yasal düzenlemeler yapmasına öncülük etmiştir (Priestley, 2011, s.527). Birleşmiş Milletler için engellilik düzenlemelerinin bu bağlamda bir insan hakları yolculuğu olduğu söylenebilir. Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi (UN-CRPD) engellilikle ilgili söylem üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. CRPD'nin tanımına göre engellilik, "toplumsal anlamda çeşitli engellere maruz kalma ve topluma tam, etkili ve eşit bir şekilde katılmayı engelleyebilecek uzun süreli fiziksel, duygusal, zihinsel veya duyuşsal bozukluklara sahip olmayı içerir." (UN-CRPD, 2006, s.1). BM-CRPD'nin temel aldığı tanım, anlaşmayı kabul eden ülkeler için bir bağlayıcılık taşıırken aynı zamanda Sosyal Hizmet alanı için de uygulamaları yönlendirmektedir. Ayrıca bu yönelimin diğer bir nedeninin Sosyal Hizmet uygulamalarında sosyal entegrasyon ve sosyal içermeye yönelik uygulamaların makro sistemsel düzeyde iyileştirmeler bağlamında gelişmekte olan ülkelerin tabii oldukları uyum süreçleri sosyal politikalar ile de ilişkisi olduğunu söylemek yerinde olacaktır. İnsan hakları temelli yaklaşım ile ilgili önemli ve geniş tanımsal ve kavramsal çerçeveyi ele alan Birleşmiş Milletler sosyal entegrasyon ve sosyal içermenin özündeki değerleri oldukça spesifik bir ölçüde hedefsel olarak ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletlerin kullandığı tanımlamaya göre, insan hakları temelli yaklaşım ilkesel olarak uluslararası insan hakları standartlarını temel alan ve uygulamada insan haklarının korunmasını ve desteklenmesini hedefleyen bir kavramsal çerçevedir. Hak temelli yaklaşımda odak noktaları, dışlanmış, marjinalleşmiş kesimlere dikkat çeker, özellikle ötekileştirilmiş, dışlanan ve marjinalleştirilmiş grupların haklarının ihlal edilmesi ile karşı karşıya olan grupların haklarının güvence altına alınmasına odaklanır. İnsan hakları temelli yaklaşım katılımı genişletip derinleştirirken ihtiyaç duyulan politika ve yasal çerçevenin katılımcı yolla geliştirilmesine yardımcı olur ulusal ve yerel düzeydeki katılımcı ve demokratik süreçlerin oluşturulmasını güvence altına alır. Hak temelli yaklaşımın yöntemi tüm kırılğan grupların güçlendirilmesini içerir (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2018). Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma amaçları dahilinde yer alan ülkeler içinde ve arasında eşitsizliklerin azaltılması hedefi 2030 yılına kadar yaşa, cinsiyete, engelliliğe, ırka, etnik kökene, cinsiyete, dine, ekonomik ya da başka bir statüye

bakılmaksızın herkesin güçlendirilmesi ve sosyal, ekonomik ve siyasi olarak kapsanmasının desteklenmesi (UN Turkey, 2021) maddesini içermektedir. Sosyal entegrasyon ve içermeye yönelik kapsamlı bu madde ve diğer maddeler bütünlük olarak engellilik başta olmak üzere tüm kırılgan grupların toplumsal yapı içinde bireysel ve sosyal kendiliklerini gerçekleştirmelerini amaçlamaktadır.

Birleşmiş Milletler başta olmak üzere ilgili sivil toplum örgütleri ve ilgili kamu kuruluşları, sosyal politika geliştirme odakları makro ve mikro düzeyde toplumsal yapı odaklı entegrasyon, içirme yaklaşımlarında Sosyal Hizmet disiplininin diğer disiplinlerle ortak hareket alanında sahadaki faaliyetlerine doğrudan yansımış durumdadır. Özellikle güçlendirme yaklaşımının tüm kırılgan grupları sosyal yapıya dahil etme hedefi bunun en önemli temsildir. Geleneksel bakış açısında toplumun engelli bireyleri tam üyeler ve aktif vatandaşlar olarak kabul etmekten ziyade tolere eden (Dominelli, 2021, s.149) tutumlarından kaynaklanan dışlanma hak temelli yaklaşımlarla engelli bireylerin toplumsal yapıya sosyal entegrasyon ve sosyal içirme yaklaşımları ile adaptasyonuna evrilmiştir. Bir anlamda bu yaklaşımlar dışlanma yerine sosyal içermeyi yani engelli birey için sosyal ilişkilerin organize edilme biçimlerinde karşılaştıkları güçlükleri saptayan engelliliğin sosyal modelini önerirler. Engelli bireylerin karar verme ve kendileri için harekete geçme kapasitelerini en aza indiren kurumlardaki uygulamalarda engelli bireylere engel oluşturan örgütleri veya çevreleri ve bireyleri de içeren engelleyici topluma işaret ederler (Dominelli, 2021, s.150). Bu nedenle engellileri kapsayan hak temelli sosyal içirme ediminin toplumsal yapıdan hareketle toplumun engelli bireye yönelik bakış açısını yeniden kurması süreçlerini içerdiğini ifade etmek gereklidir. Gelişmiş ülkelerde sadece iş yaşamında ya da eğitim ortamlarının paylaşımında değil gündelik hayatın her alanında engelli bireylerin sosyal uyum ve sosyal içirme esasına bağlı olarak varlık göstermeleri diğer değişle kendini gerçekleştirme imkânı bulmaları için geliştirilen sosyal politikalar ve Sosyal Hizmet bağlamı uygulamalar büyük ölçüde teoriden- uygulamalı modele biçiminde şekillenmektedir. Makrodan, mikroya toplumsal yapıya ilişkin düzenlemelerin sosyal içirme ve entegrasyon boyutuyla engelli bireyleri ve diğer kırılgan grupları içeren niteliği bir bakıma sosyal refahın, eşitlik temelli yaygınlık dengesini sağlamaya yöneliktir.

Dışlanma toplumsal nitelikli bir kavramdır. Toplumsal ilişkiler ağında ilişkinin niteliğine atıfta bulunur. Aynı şekilde entegrasyon ve içirme süreçleri de sosyalleşme odaklı toplumsal nitelikli ilişkiler düzenlemesidir. Bu bağlamda sadece engellinin toplumsal yaşama bütünüyle dahil olması için sürecin iyileştirilmesi değil karşılıklılık ilkesine dayalı olarak dışlama tutumu içinde olan kesimlerinde sosyalleşme süreçlerinin iyileştirilmesi ve toplumsala hak temelli bakış açısı geliştirmesi yönünde geliştirilmesini içerir. Engelliliğe yönelik ahlaki, medikal ve sosyal modellerin sosyal çözüm olarak sosyal içirme ve entegrasyon yaklaşımına yönelik politik felsefe, Sosyal Hizmet ve Sosyoloji ekseninde yeniden toplumsalı biçimlendirmesi dışlanmadan ve dışlamadan sosyal içirme ve entegrasyona giden sürecin önünü açmıştır.

Engelliliğin Serüveni: Medikal Yaklaşımdan, Sosyal Modele

Özürlülük ve engellilik arasındaki temel fark iki olgunun sosyal bağlam temeliyle değerlendirilmesinden kaynaklanır. Bu bağlamda sosyal model, engelliliğin tıbbi patolojinin bir sonucu değil, sosyal organizasyonun ürünü olduğunu savunmaktadır. Sosyal dokuya ilişkin dışlama kalıpları tarafından engelliler normal kabul edilmemektedirler. İnsanlar sağlık sorunları nedeniyle değil, katılımlarına engel oluşturan sosyal sistemler tarafından engellenmektedir. Bireysel model, nedensel faktör olarak fiziksel hasarı veya işlevsel bozulmayı tanımlarken, sosyal model, tek belirleyici seviye olarak sosyal dezavantajı görmektedir (Waldschmidt, 2005, s.15). Engelliliğin toplumsal algılanışı toplumsal yapıda meydana gelen değişimlere eşlik eden bir dönüşüm yaşamıştır. Geleneksel toplumdaki modern topluma geçişin temelindeki en önemli olaylardan biri olan Sanayi Devrimi doğumla ortaya çıkan engel durumlarının dışında çalışma koşullarından kaynaklı iş kazalarına bağlı engellilik olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuş bir anlamda iş hukukuna bağlı engelli hakları gündeme gelmiştir. Bunun yanında toplumsal yaşam içinde sosyal refah ve eşitlik kavramlarının bireysel haklar ölçüğünde farklı yaklaşımlarla ele alınması engelli bireylerin toplumsal yapı içindeki konumlandırma ve konumlandırılma süreçlerini tartışmaya açmış ve medikal ve yardımseverlik yaklaşımlarının dezavantajlarından yola çıkarak sosyal modele geçiş süreci başlamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü, 2015 yılında hazırladığı Küresel Engellilik Aksiyon Planı raporunda engelliliği “Engellilik zaman ve mekândan bağımsız tüm toplumlarda var olmuş ve var olan çok boyutlu bir olgu olmakla birlikte bir toplum sağlığı, insan hakları ve gelişim önceliği sorunudur” (WHO, 2015, s.1) diye vurgulamıştır. Bu ifadesiyle WHO, engelliliğin toplumsal yapı, gelişme ve insan hakları ekseninde hem yaklaşım hem uygulama olarak eklettik yaklaşılması gereken bir sosyal olgu olarak nitelemiştir. Bu bakış açısı mevcut engellilik yaklaşımlarının hem Sosyal Hizmet hem de sosyal politika ölçeğinde mevcut geleneksel yaklaşımlar olan medikal yaklaşım, hayırseverlik yaklaşımı gibi yaklaşımlardan toplumsal perspektifli ve ötekileştirmenin karşısı sosyal modele yönelmesini sağlamıştır. Bunun sebebi Sosyal Model’in geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak engelliliği tüm engelli grupların toplumsal yaşama katılımındaki sınırlılıklar olarak görmesidir. Hak temelli olarak bunun karşılığının dışlanma olması toplumsal eşitlik konusunda uygulamalara sosyal sorun olarak görünürlük kazandırmaktadır (Donoghue, 2003, s.201). Engelliliğin toplumsal olgu olarak anlaşılması bu konuda politikalar geliştirmekle sorumlu olan kişilerin ve Sosyal Hizmet uzmanlarının yaklaşımlar ve modeller konusunda toplumsal değişmeye paralel olarak ortaya çıkan dönüşümü yeniden şekillendirmesini gerektirmiştir. Geleneksel modellerden modern toplumun ihtiyaçlarına bütünsel cevap veren sosyal modellere geçiş politikalar ve uygulamalarla hak temelli sosyal içerme odaklı olarak büyük ölçüde gerçekleşmiştir.

Geleneksel yöntemlerin ve medikal yaklaşımın eleştirisi büyük ölçüde yaklaşımın engelli bireyi sadece engeli ile dezavantajlı ve toplumsal yapıda işlevsiz gören, eşitsizliğe neden olan bakış açısıdır. Medikal yaklaşım kişinin neye ihtiyacı olduğuna değil, kişide neyin yanlış olduğuna bakar. Bu bakış açısı kişinin toplumdan beklentisini düşürür ve toplumun dışlayıcı tutumunu harekete geçirir. İnsanların kendi yaşamlarında bağımsızlık edimini, seçim ve kontrol becerisini kaybetmelerine yol açar. Örneğin tekerlekli sandalye ile yaşamını idame ettiren bireyin, engelliler düşünülmeden tasarlanan bir yapıda toplumsallaşmasının sağlanması noktasında medikal yaklaşımın sunacağı çözümler oldukça sınırlıdır. Bu da engelli bireyi boş zaman etkinlikleri ve gündelik hayatın dışına iten bir tutuma yol açmaktadır Oysa sosyal modelde tekerlekli sandalye kullanan bireyin binanın olanaklarından faydalanabilmesi için binanın girişine rampa konması çözümü sunulur. Bireyi dışlamak yerine sosyalleştiren toplumsal yaşama entegre eden ve sosyal içerme esasıyla hareket eden sosyal model, kişisel engellilik temelli medikal yaklaşımın aksine engeli toplumsal yapıya atfeden sosyal engellilik olgusuna dikkati çeker. Medikal yaklaşımın engellilik tanımının sınırlarını sadece fiziksel ve zihinsel engelle odaklanarak ele alması ve genişletememesi, toplumsal yaşamda hak temelli kapsayıcı bir perspektif geliştirememesi geleneksel yaklaşımların sorgulanmasına yol açmıştır. Sosyal modelin sorunun çözümüne odaklı yaklaşımlarının daha çok kabul görmesi ve engelli tanımının içine giren grupların geniş bir yelpazede tanımlanması modern toplumun hak temelli yaklaşımına daha uygun hale gelmiştir (Heagele &Hodge 2016, s.205).

Sosyal model, engelliliği sosyal baskı ve ayrımcılık bağlamında değerlendirmekte ve onu refah devleti desteği ve makro anlamda topluluk eylemi gerektiren bir sosyal sorun olarak ele almaktadır. Bireysel modelin aksine bireye aktif bir rol vermekte, etkilenenlerin kendi kendine yardım potansiyeline ve deneyimlerine güvenmektedir. Sosyal model perspektifinden bakıldığında, engelliler sosyal yardımların pasif alıcıları değil, kendi kaderini tayin etme ve demokratik katılım yeteneğine sahip sorumlu vatandaşlardır. Buna göre, engellilik politikası medeni haklar ve insan hakları politikası bağlamında anayasal devletin görevi haline gelmektedir (Waldschmidt,2005, s.15). Sosyal modelde engellilere karşı değişen tutum engelin sadece engelli bireye ait bir fiziksel nitelik olmadığı toplumda bulunan, önyargıya veya klişeye dayalı tutumların da engellilik olduğu kabulü oldukça önemlidir. Geleneksel model olan medikal yaklaşımdan kaynaklı engelli algısı bireyi toplumun bir parçası olmasının önünde engel olduğu gibi toplumun diğer bireyleri ile eşit fırsatlara sahip olmaktan da alıkoymaktadır. Engelliliğe tıbbi yaklaşımın engelli olma durumunu bireye indirgeyen anlayışının aksine engelliliğe sosyal yaklaşım model, engelliliğin toplumun örgütlenme biçiminden kaynaklı olduğuna odaklanır. Tıbbi engellilik modeli, insanların engelleri veya farklılıkları nedeniyle engelli olduklarında ısrarcı ve geniş yelpazede çözüm üretme ve harekete geçme yeteneği bu noktada sınırlıdır (Hogan, 2019, s.197). Engellinin toplumsal yaşamdan ve gündelik hayatın sınırlarının dışlanması bir anlamda damgalanması engelliliğin toplumsal algılanışının sorunudur. Toplumun engelli algısının temelinde yer alan geleneksel yaklaşımların sosyal içermeden uzak sosyal sorunlara çözüm odaklı yaklaşma yetisi olmayan kişi bazındaki yaklaşımlarıdır. Bu noktada Hogan (2019) son 60 yılda, Tıp camiasının hem içinden hem de dışından birçok yayınlanmış makalenin, tıbbın ruh sağlığı bozuklukları ve engellilik ile ilgili tanımlarını ve bu tanımların sosyal çevrede

algılanışı üzerinde etkisini eleştirdiğini ifade eder. Bu eleştiriler, çoğu zaman, birden fazla anlamı olan ancak neredeyse her zaman olumsuz bir şekilde kullanılan Medikal Yaklaşım'a atıfta bulunur. Medikal yaklaşımı eleştirenler arasında, Sosyal Model'i benimseyen engelli akademisyenler de yer alır. Ancak Medikal Yaklaşım'ın eleştirisi Psikiyatri literatüründe ortaya çıkmıştır ve Psikiyatrist Thomas Szasz'ın 1950'lerin ortalarında yaptığı eleştirilerden bu yana çeşitli biçimler almıştır. Başlangıçta Szasz tarafından benimsenen ikinci, dışlayıcı bir akım, tıpta reform yapmaya değil, belirli alanları tıbbi gözetimin dışında tutmaya çalıştı. Dışlayıcı görüşlerin savunucuları, zihinsel sağlık ve engellilik gibi belirli alanlarda tıbbi müdahalenin damgalayıcı veya baskıcı olduğu noktası ile eleştirdi. Sosyal Modele yakın olanlar, bu sorunların bireysel tedavi değil, toplumsal reform gerektirdiğini öne sürdü. Anti-indirgemeci bir tıbbi model eleştirisi biçimi, Dünya Sağlık Örgütü'nün 1980'de yayınlanan engellilik sınıflandırmasında belirgin bir şekilde sunuldu. Klinik psikolog George Albee, insanların "yaşam problemlerini" uygunsuz bir şekilde patolojikleştirdiğini ifade etti. Benzer şekilde, klinik psikolog Wolf Wolfensberger, tıbbi modelin zekâ ve davranışa uygulanmasını eleştirdi. Albee ve Wolfensberger, bu sorunları tıbbi gözetimden çıkararak ve sosyal kurumları bireysel farklılıkları daha fazla destekleyecek şekilde reforme etmeye odaklanan alternatif yaklaşımlar çağrısında bulundu. Sosyal model savunucuları, tıbbi modelin kişisel bozukluğu, engelliliğin tek nedeni olarak gördüğünü ve bireyin vücudunu müdahale için uygun hedef haline getirdiğini ifade ettiler. Sosyal model perspektifinden bakıldığında, tıbbin sakatlığı tedavi etmeye odaklanması, yaygın sakatlık anlayışını baskıcı sosyal algı ve düzenlemelerin sonucu olmaktan ziyade bireysel bir trajedi olarak somutlaştırdı. Sosyal model savunucularının öne sürdüğüne göre, baskıyla mücadele etmenin bir yolu, engelliliği tıbbi gözetimin dışında tutmaktır (Hogan,2019, s.180). Bireylerin tıbbi destek ihtiyaçlarının olması onların toplumsal yaşamdan dışlanmasını gerektirmiyordu ve bu sosyal yaşamdaki düzenlemelerin görmezden gelinip bir tür sosyal politika geliştirmeyi ihmal tutumu olarak karşılandı.

Medikal Yaklaşım ve diğer geleneksel yaklaşımlar medikal müdahalelere sürekli bağımlı ve toplumun kırılğan kesimini oluşturan ve özel koşullarda gündelik hayatını sürdürmesi için izole olması gereken birey olarak yaklaştığı engelli toplumdaki dışlama eğilimi edimi gösterenleri sorgulamadığı gibi bireyin kamusal yaşamdan dışlanma, damgalanma süreçlerinin haklılaştığı zemini hazırlar. Oysa aynı toplumun içinde farklılıkların silikleştiği, engellilerin kendini gerçekleştirme fırsatı bulduğu sosyal içerme edimine dayalı Sosyal Model'e yönelik toplumun sorunlu bakış açısına odaklanarak farklılıkların ötekileştirmeye dönüşmeden zenginlik olarak yorumlandığı toplumsal zemini oluşturacaktır. Engellilik karşısındaki toplumsal zihniyet dönüşümünün izdüşümü olan sosyal içerme tutumu Sosyal Model'in eşitlikçi perspektifinin uzantısıdır. Bu anlamda geleneksel yaklaşımın aksine tüm farklılıkların desteklenmesi yaklaşımını benimseyen Sosyal Model fiziki çevre koşulları, sosyalleşme imkanları, eğitim ve diğer haklara erişimde yaşanabilmesi muhtemel sorunlara çözüm odaklı yaklaşır. Medikal Yaklaşım'dan, Sosyal Model'e yönelik toplumların sosyal problemlerin doğasını algılama biçimleriyle ve çözüm stratejilerini değiştirmek adına makro ve mikro yapılarla eşgüdüm halinde imkanları harekete geçirmeleri yani sosyal politika eksenli çözümler üretmeleri motivasyonu ile paralel gerçekleşmiştir. Bu anlamda farklı disiplinlerin ve çözüm birimlerinin toplumsal fayda adına birlikte hareket etmeleri toplumsal değişmeyi hızlandırmıştır. Sosyal içerme olgusu engellilik konusunda toplumsal değişimin gerçekleştiğinin bir göstergesidir.

Engelliliğin İnsan Hakları Yolculuğu: Sosyal Dışlanma, Sosyal Entegrasyon ve Sosyal İçerme. Entegrasyon ve sosyal içerme kavramları literatürde sınırları itibarıyla tartışılmaktadır. Literatürde iki kavramın nüanslarını aşarak eş anlamlı kullanımı "entegrasyon ve sosyal içerme eş anlamlıdır" niteliğindeki keskin bakış açısından "içerme entegrasyondan daha fazlasıdır ve başkadır" ayrımına kadar tartışmalara yol açmıştır (Wocken, 2009, s. 2). Sosyal içerme anlayışının kapsayıcı toplum yapısını savunmasıyla engellilik tarihinde önemli bir paradigma değişikliğine yol açtığı gerçeği Sosyal Hizmet çalışmalarının yönünün bu doğrultuda değişmesi noktasında önemlidir. Olgusal olarak entegrasyon ve içerme arasındaki farklılıkların nüanstı daha fazlası olduğu noktasında belirginleşmesi bireyselden, toplumsala engelliliğin algılanma biçimini de değiştirmiştir.

Entegrasyon ve içerme kavramı arasındaki en açık fark, entegrasyonun, entegrasyonun yapılabileceği ve yapılması gereken belirli bir toplumdan başlamasıdır. Dolayısıyla dışlayan koşulların üstesinden gelinmesi gerekmektedir (Kronauer, 2010, s.56). Entegrasyon, engelli kişilerin büyük ölçüde normal normlara uyum sağlamasını beklemektedir. Engelliler, normallığın asgari beklentilerini karşılayamazlarsa, entegrasyon yetenekleri, kapasiteleri sorgulanır olmaktadır. Bu durum da entegrasyonun sadece uyum sağlama yeteneğine

sahip ve entegre olmaya istekli bireyler için mevcut çok değişkenli sorunların çözümünü bir neticeye ulaştırmış olur (Wocken, 2009, s. 9).

Engelliliğin toplumsal algılanış biçimleri ve dönemsel olarak engelliliğe yaklaşımların tesiriyle dönüşen toplumsal etkileşim süreçleri dışlanma, entegrasyon ve sosyal içerme yönelimleri ile karakterizedir. Geleneksel yaklaşımların engelliliğe bakışın toplumsal kodlarını büyük ölçüde dışlanma yönünde şekillendirdiği açıktır. Bunun temel sebebi tıbbi modelin engelliliği bireylerin içinde bulmasından kaynaklıdır. Buna karşılık, Sosyal Model engelliliğin sosyal bağlamı dışında anlaşılamayacağını savunur. Bu nedenle, Sosyal Model'in erken dönem destekçilerinden itibaren engellilerin teşhis ve tedavisine yönelik geleneksel yaklaşımları destekleyen normallik ve farklılıkla ilgili bazı varsayımlara ve bu varsayımların ortaya çıkardığı sosyal algılara karşı mücadele odakları farklı disiplinlerin bir araya gelmesi ile dönüştürülmeye çalışılmıştır. Engelliliğin yalnızca bireyin zihninde veya bedeninde değil, daha çok belirli bedensel ve entelektüel farklılıklara sahip insanlar ile sosyal çevreleri arasındaki ilişkide yer aldığı kabulü ve sosyal çevredeki değişiklikler yoluyla engelliliği iyileştirmeye daha fazla odaklanılabilir görüşü beraberinde politika, kültür ve kurumsal uygulama çerçevesinde toplumsal dönüşümleri sağlamıştır. Dışlanmadan, sosyal içermeye yönelim sosyal sorunların geniş yelpazede farklılıkları nasıl dezavantaja dönüştürdüğü noktasında tıbbi yaklaşımın eleştirisinden sonra yaygın toplumsal tutuma dönüşmüştür. Dışlanma ve sosyal içerme dışında entegrasyon anlayışının da sorgulanması kavramın doğasının kategorileştirmeye yol açtığını ortaya koymaktadır.

Engelliliğin Entegrasyon anlayışında baskın olan anlayışın engelli olmayan yani “normal insanlar” için oluşturulmuş sistemlere uyum sağlama zorunluluğu biçimindedir. Bu noktada engelli- normal kategorileşmesinin daha fazla ön plana çıktığı görülür. Bu açıdan entegrasyonun en büyük çelişkinin eşit haklara sahip olarak dünyaya gelen bireylerin medikal yaklaşımın yol açtığı toplumsal algı nedeniyle engelli olan bireyi damgalama, ayırıştırma diğer deyişle kategorize etme durumunu kabul edilebilir kılmasıdır. Dışlanma ile sonuçlanan bakış açısının yanında entegrasyonun iyi niyetli, bir girişim olduğunu söylemek mümkündür. En azından sosyal dışlanmadan, sosyal entegrasyon kavramına geçişin büyük bir adım olduğu söylenebilir. Fakat sosyal içermenin, sosyal entegrasyondan farklı olarak yüksek sesle dillendirdiği önemli bir nüans vardır: herkesin eşit katılımının sağlanması için sosyal yapıların yeniden oluşturulması ve bunu yaparken toplumdaki her bireyin sahip olduğu katılım hakları göz önünde bulundurularak ve engelliliğin diğer bireylerin sahip olduğu farklılıklar gibi, sadece o farklılardan biri olduğu gözetilerek yapılması. Diğer yandan entegrasyon anlayışından farklı olarak, sosyal içerme anlayışında bireye daha aktif bir rol verildiği görülmektedir. Engelli bireyin sistemlerle etkileşimi konusunda kendi kaderini kendi belirleyebilme hakkı ve kendi hayatında aktif bir rol üstlenme hakkına sahip olması. Sosyal içerme, toplumsal yaşamın içindeki gündelik hayat süreçlerine bireyi uydurmak yerine gerekli ve çok yönlü düzenlemelerle sosyal yapılara odaklanarak eşit haklara sahip olarak doğduğu toplumda engelli bireyin kendini gerçekleştirmesine daha çok olanak sunar. Bir anlamda toplumun kırılmalı tüm gruplarını kapsayan bir model olan sosyal model toplumu bireyle empati yapmaya davet eder. Sadece engelli bireyler için değil toplumun tüm bireylerinin aidiyet geliştirilmesi noktasında yorumlanabilecek kapsayıcılık sosyal adaletin sağlanmasının öncülü niteliğindedir. Sosyal içermenin bir niteliği olarak kapsayıcılık, tüm vatandaşların sosyal faaliyetlere ve ilişkilere tam olarak katılmasını sağlamak için yapısal veya kurumsal değişiklikleri ön plana çıkarmaktadırlar (Theunissen & Schwalb 2009, s.18). Sosyal Model'in içerme yaklaşımı hak temelli sosyal yaşamın ön koşuludur. Bu anlamda dışlanma ve entegrasyon tutumlarından farklı olarak kırılmalı koşullarının toplumsal süreçlerine odaklanarak bireylerin toplumsal yaşama katılımlarının önündeki görünmez kültürel, ekonomik, politik duvarları ortadan kaldırır. Bireyin kendine odaklanarak algıladığı yaşamsal güçlükleri ve hasara uğrayan kendini gerçekleştirme potansiyelini ya da diğer deyişle düşük benlik algısını artık sorunları toplumsala atfetmesi yoluyla onarma olanağı bulur.

Sosyal Hizmet ve Engelli Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. Engel durumlarında “entegrasyon” kavramı ile daha önce geliştirildiği şekliyle “içerme” kavramı arasındaki en belirgin fark, içermenin birey ya da toplum odaklı oluşudur. Dışlayan koşulların üstesinden gelinmesi gerekir. Bugün gelinen noktada, engelliler için artık tartışılan şey toplumsal ihtiyaçları yaşadıkları toplum içinde ne kadar karşılayabildikleri ya da karşılayamadıklarından çok daha fazlasıdır. Sosyal Hizmet'te insan hakları temelinde engelli konusunun ele alınması, hak temelli anlayışı öne çıkarmaktadır. Sosyal Hizmet'te hak temelli anlayışın benimsenmesi, neoliberal politikaların etkisiyle devletin sosyal alanda çekilmeye başlaması tartışması göz önünde bulundurulduğunda sosyal hizmet uygulamasına ayrı bir misyon da eklemektedir. Buna göre dezavantajlı

gruplar üzerine çalışan sosyal hizmet, toplumun dışında tutulan marjinalleştirilen, ötekileştirilen engellilerin sistemlerle etkileşimlerinde yaşadıkları sorunları düzetmek ve bu ilişkileri iyileştirmenin yanında bir hak olarak engellilerin diğer tüm bireyler gibi eşit katılım fırsatlarına ve kendi kaderin tayin hakkına sahip olmasını savunuculuk misyonu ile üstlenmektedir.

Yukarıdaki başlıklarda çalışma açısından ortaya koyulması istenen temel hedef, engelliliğe bakışın sosyolojik ve sosyal politik değişiminin doğasına vurgu yapmaktır. Medikal modelden sosyal modele geçiş sürecinde kavramsal süreç hakkında şunları söylemek mümkündür; erken dönemde engelliliğin toplumda algılandığı biçimde ele alınışının, etiketleme ve toplumsal tüm kurumlardan dışlanma davranışı ile tanımlı olduğu; modern toplumsal dönüşümlerle ortaya çıkan entegrasyon açılımı ile toplumun beklentilerini karşılayamayan ve anormal, sapmış kişinin “normal” insanlarla bir arada yaşamasının yollarının arandığı bir yolculuk olarak algılanışının devam ettiği süreç ve engelli aktivist sosyal hizmet çalışanlarının sosyal modele yönelik talepleri ile biçimlenmeye başlayan sosyal içerme anlayışıyla engelin sosyal alanda yaşayan her bireyin sahip olduğu farklılıklar gibi bir özellik olarak kabul edilmesi doğrultusunda evrilmiştir. Dolayısıyla sosyal dışlanmayı etiketlemelerin ve engelin başlangıcı olarak kabul edersek, entegrasyon çabalarını toplumun bütünü ile uyum içerisinde yaşama, engellinin kendisi için belirlenen sosyal koşullara uyum sağlaması ve entegrasyon çabalarından farklı olarak sosyal içerme anlayışının önemli bir nüansla, engellinin engeli olmayan her birey gibi eşit katılım hakkıyla, sosyal alanda kendi iradesiyle hareket edebilecek ve kendi hakkındaki kararları verebilecek imkanların sağlanması olarak bir insan hakları mücadelesine dönüştüğünü görmekteyiz. Bu durumda engelliliğin insan hakları yolculuğunda en önemli katkının tüm toplumsal kurumlarda “yeni bir engellilik imajı” sağlamak olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal Hizmet için engelli alanı, yaşlı ve çocuk alanı gibi öncelikli alanlardan biridir ve Sosyal Hizmet mesleğinin profesyonelleşmesinde mesleğin önemli deneyim sağladığı alanlardandır. Sosyal Hizmet’in engellilik alanı ile ilgili mesleki odağına, amaçlarına ve deneyimlerine bakıldığında sosyal içerme anlayışının Sosyal Hizmet uygulamalarında kemikleşmiş bir yapı ve mesleki ideal olduğu görülmektedir. Bu noktada sosyal içerme anlayışının, Sosyal Hizmet alanı için ne ifade ettiğini, mesleki uygulama odağına bakıldığında sosyal içerme anlayışının alanda ne şekilde belirginleştiğini, Sosyal Hizmet alanının tüm dünyada benimsenen sosyal içerme anlayışına nasıl katkıda bulunduğunu ortaya koymak doğrultusundaki hedefleri içeren açıklamalar ve çalışmalar hak temelli olgusal yaklaşımların hem sahada yaygınlaşmasına katkıda bulunacağı gibi hem de sosyal içerme yoluyla sosyal sorunların engellilik odaklı yeniden ele alınmasını, yorumlanmasını sağlayacaktır. Şahin’e göre (2001), Sosyal Hizmet’in değer ve felsefesinin uygulama odağına aktarıldığı faaliyetler ancak Sosyal Hizmet karakterini yansıtabilir. Sosyal Hizmet’in değer temelini ise öncelikle insanların onuruna ve değerine yapılan vurgu oluşturmaktadır. Nitekim Sosyal Hizmet’in tarihsel geçmişine de bakıldığında, problemler ve patolojilere odaklanan problem odaklı Sosyal Hizmet anlayışından günümüzde vazgeçilmiştir. Bu durum günümüz sosyal hizmet anlayışında, sorunu bireyden kaynaklanan patolojik bir sorun olarak görmenin ve bireyi suçlayıcı, teşhisçi ve yargılayıcı anlayışların aksine, sorunun ancak sosyal bağlamda değerlendirilebileceğine ve bireyin eksiklikleri yerine güçlü yanlarına odaklanmanın önemine vurgu yapılmaktadır. Bu durumda bir insanlık hakkı olarak onurlu bir hayat sürme hakkına sahip olan bireyin farklılıkları toplumun diğer yarısından ayırtırmak üzere etiketlemelere, suçlayıcı tavırlara maruz kalmadıkça kendisini gerçekleştirme kapasitesine sahiptir. Görüldüğü gibi bu söylem, engelliliğin sosyal içermeye yönelimindeki nedenlere oldukça benzer özellik taşımaktadır.

Sosyal hizmetin uygulama odağında, sosyal içerme anlayışının temel ilkelerinin yani “herkes için eşit katılım” ve “kendi kaderini tayin hakkı” temel etik perspektif olduğunu öncelikle söylemek gerekir. Bunu açıklarken, Sosyal Hizmet uygulamalarında eşit katılım fırsatlarının sağlanması konusunda mesleki müdahale odağı ve Sosyal Hizmet’in bir insan hakları mesleği olarak her insanın onurlu bir yaşam sürme hakkına sahip olma inancını gösteren mesleki kodlar olduğu belirtilmelidir. İsviçre’de Sosyal Hizmet Meslek Yasası, sosyal çalışmayı bir insan hakları mesleği olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Engelli Haklarının Korunması Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeleri temel dayanak olarak almaktadır (Berufsverband Soziale Arbeit Schweiz, 2010, s. 4). Dolayısıyla mesleki kodlar içinde Sosyal Hizmet, insan onuruna ve ondan kaynaklanan haklara saygı duymayı, farklılıkları kabul ederek değerlerine ve haklarına sahip çıkarak eşit muameleyi, tüm insanların eşit gören politik sistemin korunmasını ve sosyal hakların adilane dağıtımını, kişilerin refahlarını sağlamakta kendi seçimlerini ve karar verme haklarını, sosyal katılımı, demokratik bir toplum anlayışında

bireyin kendisini gerçekleştirmesi için onun sosyal ve kültürel çevresinin yansırı fiziksel, psikolojik, ruhsal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına bütünsel bakmayı ve bunlar dikkate alınarak topluma entegre etmeyi, yetkilendirme ilkesi ile bireylerin, özerk katılım için grupların ve toplulukların güçlü yanlarını geliştirmelerini ve haklarını koruma yeteneğine sahip olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Berufsverband Soziale Arbeit Schweiz, 2010, s. 8-10). Bu mesleki kodlara bakıldığında, Sosyal Hizmet'in insan hakları ve sosyal içerme ideallerini barındırdığı net bir şekilde görülebilir. Sosyal Hizmet, sorun alanlarına genelci ama genellemeci olmayan yaklaşım anlayışıyla çoklu müdahale düzeyinde yaklaşmaktadır. Bu durum engelli ve engelli sorunlarını mikro, mezzo, makro düzeyde etkileşimli olarak ele almasını sağlamaktadır. Dolayısıyla mikro düzeyde, birey ve bireyin çevresiyle etkileşimli sorunlar, mezzo ve makro düzeyde ise, toplumsal kurumlar ve toplumla etkileşim alanlarına odaklanmaktadır. Bu durum engelli ve sosyal içerme ilişkisi açısından düşünüldüğünde, bireyin kendisini gerçekleştireceği tüm kaynakları aktif haline getirmeyi ve sistemlerle etkileşim alanlarındaki sorun alanlarına etkili bir yöntemle yaklaşmasını sağlamaktadır. Bakım ve gözetim ihtiyacı olan engelli için sosyal dışlanma unsurları çoğunlukla aile ile etkileşim alanlarında başlamaktadır. Mezzo düzeyde engelli, sağlık gereksinimleri ve katılım fırsatlarını sağlamada sorunlar yaşamaktadır. Makro düzeyde ise, toplum ve toplumsal kurumlarla ilişkilerinde başta ayrımcılık ve dışlanma olmak üzere sorunlar yaşamaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet mesleki deneyimi ve yöntemleri ile bu sorun alanlarına odaklanarak sosyal içerme idealini zaten gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Sosyal Hizmet'in dezavantajlı grupların sorunlarını ele alışı,- aynı zamanda bu gruplara yönelik uygulama alanı olmasından ötürü- mesleki amaçların, yönelimlerin, mesleki kodların belirlendiği bütünlüklü sistemsel özelliğe sahiptir. Öncelikle toplumsal ihtiyaçların saha içinde belirlenmesi, grupların gerçekten ne istediği, neden dezavantajlı olduğu gibi derinlikli gözlemler yapmalarını sağlamaktadır. Engelli ve engelli ailesinin ihtiyaçlarını, kişisel donanımlarını, sosyal imkanlarını, sosyal ağ kapasitelerini, kaynaklara erişim problemleri gibi hususlara odaklanan sosyal çalışma toplum içinde engelli ve engelli ihtiyaçlarını yakından görme şansına sahiptir. Sosyal hizmet engelli ve engelli yakınlarının iyilik halini sağlamaya çalışırken "sosyal işlevsellik" odağı önemli bir tutar. Bu içerme anlayışında benimsenen eşit şartlarda katılımla önemli bir yerde kesişmektedir. Sosyal hizmet bireylerin sistemlerle etkileşim içinde bulunduğu alanlara odaklanarak burada sorun çözmeye yönelir. Dolayısıyla sistemlerle olan ilişkileri düzenlemek, iyileştirmek sosyal çalışma uygulamasında öncelikli hedeflerden biridir. Engellinin sistemlerle etkileşimlerine odaklanarak bir insanlık hakkı olarak haklara kavuşmasında ve sosyal içerme politikalarının desteklenmesinde baş aktörlerden biridir.

Sonuç

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler toplumdaki her bireyin gündelik yaşama katılma süreçleri üzerinde etkilidir. Toplumun sürekli çeşitli değişkenler etkisiyle uğradığı yapısal değişimler toplumun kolektif algılarına da yansır. Bu anlamda bakıldığında engelliliğin algılanış biçiminin toplumların geçirdikleri dönüşümlerden etkilendiği açıktır. Engellinin toplumsal yaşama katılımı bağlamında bu süreçler büyük ölçüde kültürel politik ve ekonomik kodlarla ilişkilidir. Engelliliğe geleneksel ve modern yaklaşımların ayırt edici niteliği engelliliğin dezavantajlılık olarak bireye ya da sosyal yaşama atfedilmesi noktasındadır. Teorik bağlamda tıbbi yaklaşımın bireyi sürekli tedavi edilmesi gereken hasta olarak görmesi engelliliği toplumun zihninde soruna dönüştürmüş ve belli bir imajın kalıplaşmasına ve bu imajın hem engelli hem de toplumsal etkilemesine sebep olmuştur. Dışlanma ile sonuçlanan bu süreç engelliliğin kapsamını sınırlandırmakla kalmamış eşit haklarla doğduğu toplumun gündelik hayatının dışında eğitim ve sosyalleşme odaklı ya da diğer kamusal hakları ile ilgili de mağdur edilmiştir. Dışlanmadan ya da görmezden gelinme tutumundan sonraki süreçte engellinin büyük ölçüde topluma uyum sağlaması gerektiği için entegre edilmesi gereken olarak görülmüş nispeten olumlu olarak algılsa da entegrasyon süreci bireyin kendini yabancılaşmış hissetmesinin önüne geçememiştir.

Hak temelli sosyal yaşamın inşası ve eşit katılım yönündeki küresel dönüşümler ve mikro makro düzeydeki kurumsallaşmalar yeni uygulamaları gündeme getirmiş ve engelliliğin kapsamı toplumdaki tüm kırılgan grupları kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ayrıca engelli hak savunucuların analiz ettikleri sosyal yapıya ilişkin eleştiriler imajların dönüşmesine tıbbi modelden sosyal modele bir anlamda dışlanma ile başlayan entegrasyon ile devam eden ve içermeye yönelen sürece evrilmeye olanak tanımıştır. Bu noktadan sonra sosyal sorunların sosyolojik temellerinin irdelenmesi ve yorumlanması perspektifinden toplumsal yaşamın tüm paydaşları yani hak sahipleri için yeni bir tasarımla inşası mümkün kılınmıştır. Sosyal Hizmet disiplini de buna paralel olarak gerçekleşen

dönüşümler ve eklektik uygulama olanakları sosyal içermenin sosyokültürel zeminine uygun yaklaşımları inşasını olanaklı kılmıştır. Hak temelli, sosyal adalete dayalı Sosyal Hizmet uygulamaları medikal yaklaşımın sorunu bireye atfetme odaklı tutumunun yerine sosyal yaklaşımın çözüm odaklı ve toplumsal algıyı olumlu anlamda dönüştüren edimine bırakmıştır. Sosyal içerme çok boyutlu ve aynı zamanda farklı perspektiflerden ele alınması gereken bir toplumsal tutum değişikliği olarak yorumlanabilir. Gerek sosyal içermenin olanakları gerekse toplumsal dönüştürme biçimleri noktasında çalışmalara ve yeni modellere ihtiyaç olduğu küresel ölçekte bir gerçektir. Bu modellerin geliştirilmesi için küresel sosyal sorunların bölgesel olarak nasıl deneyimlendiğinin sosyokültürel ve sosyoekonomik değişkenleri de dikkate alarak yorumlamak gerekli düzenlemeleri yapmayı hızlandıracak ve geleneksel yaklaşımların engelli bireyi toplumsal yaşamın içinden soyutlayan adeta bireyi görünmez kılan tavrı yerini bireyin toplumsal yaşamın içinde varlığını sürdürebileceği noktaya taşıyacaktır. Bu perspektiften sosyal içermenin dayandığı kuramsal temel olan hak odaklı yaklaşımlar toplumun genelinin sahip olduğu engellilik halini sorun olarak yorumlayan düşünce kalıplarından toplumsal düzenlemelerden kaynaklı eşitsizlikleri fark eden ve bunları ifade eden bireylere dönüştüreceklerdir. Toplumdaki engellilik algısını olumlu ve istendik yönde değiştirecek olan sosyal içerme engelli bireyin toplumsal yaşantı ve gündelik hayat içinde aktif ve görünür olmasını sağlayacaktır. Bu anlamda mevcut sorunların aşılması için paydaşların birlikte hareket ettiği dinamik projelerin üretilmesi ve ilgili konu başlıklarında disiplinlerarası nitelikli eğitimlerin verilmesi oldukça önemlidir.

Uluslararası arenada üretilen engellilik politikalarında Sosyal Hizmet engelli sahasının içerisinde bir aktör olarak engellilik söylemlerine dahil olması ayrıca bir öneme sahiptir. Engellilik sahası, Sosyal Hizmet'in en çok tecrübeye sahip olduğu alanlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Bu mesleki tecrübenin sahaya aktarılması ve aynı zamanda mesleki tecrübenin de hak temelli kapsayıcı engellilik modeliyle geliştirilmesi açısından Sosyal Hizmet alanına önemli görevler düşmektedir. Sosyal Hizmet çalışanları Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji alanlarından gelen sosyal sorunların kuramsal temellerine ilişkin bulgulardan hareketle dezavantajlı gruplara müdahaleye yönelik stratejiler belirlerken aynı zamanda sosyal soruna ilişkin çözümlerin sosyal politika niteliği kazanması için makro toplumsal yapılarla etkileşim halinde adeta baskı grubu görünümünde süreçler içinde aktif rol alırlar. Bunun sonucu olarak da hak temelli yaklaşımların toplumun geneli için sosyal refahı artırıcı etkisine odaklanarak engelli bireylerin toplumsal süreçlere katılımı ve aktif yaşamın içinde kendilerini gerçekleştirmelerine yönelik programlarda entegrasyon yerine hak temelli sosyal içerme perspektifinin yaygınlaşmasını desteklerler.

Kaynakça

Berufsverband Soziale Arbeit Schweiz (2010). *Berufskodex soziale Arbeit Schweiz. Ein Argumentarium für die Praxis der Professionellen.* https://avenirsocial.ch/wp-content/uploads/2018/12/SCR_Berufskodex_De_A5_db_221020.pdf

Clements, L., & Read, J. (2008). *Disabled People and the Right to Life.* Routledge, London and New York, 75, 272.

Dominelli, L. (2021). *Baskı karşıtı sosyal çalışma teorisi ve pratik,* (Ö. Cankurtaran Çev.). Nika Yayınevi.

Donoghue, C. (2003). Challenging the authority of the medical definition of disability: An analysis of the resistance to the social constructionist paradigm. *Disability & Society, 18(2),* 199-208.

Heagele, A. & Hodge, S. (2016). Disability discourse overview and critiques of the medical and social models, *Quest, 68(2),*193-206.

Hogan, A. J. (2019). Medicine and society: social and medical models of disability and mental health: evolution and renewal, *CMAJ, 191(1)* E16-E18, <https://doi.org/10.1503/cmaj.181008>.

IFSW (2004). Global standards for the education and training of the social work profession. <https://www.ifsw.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/>

Kiagia, M., Kriona, M., & Georgaca, E. (2020). Social integration of refugees and asylum applicants in Greece. *Hellenic Journal of Psychology*.

Kronauer, M. (2010). Eine historische und begriffliche Annäherung an die soziale Frage der Gegenwart. In Kronauer, M (Ed.), *Inklusion und Weiterbildung. Reflexionen zur gesellschaftlichen Teilhabe in der Gegenwart*. (pp.24-58). W. Bertelsmann Verlag. <https://www.die-bonn.de/doks/2010-weiterbildungsverhalten-01.pdf>

Munck, R. (2009). Social integration. *Global Social Policy*, 9(1), 16-18.

Priestley, M. (2011). Engellilik, (O.C. Taştan Çev.). Alcock, P., May, M., Rowlingson, K (Ed.), *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (ss. 521- 530) Siyasal Kitapevi.

Sheafor, B. W. & Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler* (D. Baran Çiftçi Çev.). Nika Yayınevi.

Shepard, M. (2006). Social Work and Social Exclusion. *Hampshire: Ashgate Simmonds, FN (1997) "My body, myself: How does a Black woman do sociology*, 601-618.

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2018). *Katılım hakkının geliştirilmesi için sivil toplum örgütleri ve sivil ağların geliştirilmesi*. <https://www.stgm.org.tr/projeler/orgutlenme-ozgurlugu-katilim-hakkinin-daha-fazla-gelistirilmesi-icin-stoler-sivil-aglariningelistirilmesi>

Şahin, F. (2001). Sosyal hizmetlerde güçler perspektifi ve çözüm odaklı mülakat, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4(4), 59-71.

Theunissen, G., Schwalb, H. (2009). Einführung – von der Integration zur Inklusion im Sinne von Empowerment. In Schwalb, H., Theunissen, G. (Ed.), *Inklusion, Partizipation und Empowerment in der Behindertenarbeit. Best-Practice-Beispiele: Wohnen – Leben – Arbeit – Freizeit*. (pp.11-36). Kohlhammer.

UN-CRPD – United Nations (2006). *Convention on the rights of persons with disabilities*. <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

UN-TURKEY (2021). *Ülkeler için geliştirilebilir kalkınma hedefleri*. <https://turkey.un.org/tr/sdgs/10>.

United Nations (2016). Leaving no one behind: The imperative of inclusive development. Report on the World Social Situation 2016, Economic & Social Affairs. New York, 2016. United Nations <https://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/chapter1.pdf>

Wacker, E. (2016). Beeinträchtigung – Behinderung – Teilhabe für alle. *Bundesgesundheitsbl*, 59, 1093–1102 (2016). <https://doi.org/10.1007/s00103-016-2397-5>

Waldschmidt, A. (2005). Disability Studies: individuelles, soziales und/oder kulturelles Modell von Behinderung? *Psychologie und Gesellschaftskritik*, 29(1), 9-31. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-18770>

Wocken, H. (2010). Integration & Inklusion. Ein Versuch, die Integration vor der Abwertung und die Inklusion vor Träumereien zu bewahren. In A. Stein, S. Krach & I. Niedieck (Ed.), *Integration und Inklusion auf dem Weg ins Gemeinwesen. Möglichkeitsräume und Perspektiven* (pp.204–234). Bad Heilbrunn. https://inklusion20.de/material/inklusion/Inklusion%20vs%20Integration_Wocken.pdf

WHO (1980). *International classification of impairments, disabilities, and handicaps*.
http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/41003/9241541261_eng.pdf;sequence=1

WHO (2015). *Who global disability action plan 2014-2021 better health for all people with disability*.
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/199544/9789241509619_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

WHO (2021). *International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*,
<https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>

EXTENDED SUMMARY

In this study, current disability discourses in social sciences and specifically social work literature are discussed. Thus, in the field of social work, which is both an academic discipline and a profession, it is aimed to contribute to the social work literature and application area of Turkey by making a literature review on the discourses of the new disabled.

In this study, literature review method was used by making use of secondary sources. In this study, the research questions were designed as follows; How are the discourses of disability handled in the international literature from past to present? What are the main perspectives behind these discourses? What are the reflections of current discourses in international politics? In the context of human rights, what does the social inclusion orientation promise for the rights of persons with disabilities? What are the similarities between social work perspectives and understanding of social inclusion? How do social inclusion orientation and social work approaches fit together in disability practices? In line with the research questions, "disability", "disability discourses", "international disability discourses", "disability and social work practices" approaches were scanned in national and international indexes.

When the social work literature in Turkey is scanned, it is understood that the concept of inclusion is a newly discussed concept. The issue of how the similarities and differences of the integration and social inclusion relationship discussed in the international social work literature will be reflected in social policy and social work practices is important. In this study, the similarities and differences between integration and social inclusion are emphasized, and how the concept of social integration and social inclusion creates a social construction process for the disabled. In this respect, it is important for this study to clarify the sociological and social policy approach of social inclusion discourse.

In this study, disability and disability problems are discussed in terms of orientation from social exclusion to social integration and social inclusion. In the historical process, it is seen that the approach to the disabled was realized with exclusionary practices in the first period. Therefore, in the medical model approach, disability and disability problems are considered as pathological problems arising from the disabled person. This situation manifested as exclusionary practices. In the eyes of society, it has supported stigmatizing and labeling approaches. Integration, on the other hand, is an important step in ensuring the social participation of people with disabilities. The orientation is that the main reason for exclusion is social factors. Therefore, there has been a tendency from the approach that focuses on the individual to the conditions of the environment and the problems arising from the environment. As opposed to exclusion, ways of inclusion in society were sought. However, participation only takes place -as a dominant feature of integration- in harmony with the holistic features of the society. In this context, it is seen that approaches that try to integrate people with disabilities from exclusionary practices, taking into account the holistic features of the society, gain weight. This situation compels the disabled to take roles and responsibilities in the direction desired by the society in order to achieve their social rights in terms of adaptation. Therefore, it is an important problem how the participation rights of the disabled who cannot adapt will be realized. It defends the rights of the disabled with a rights-based approach with an understanding of social inclusion and an emphasis on human rights. Therefore, it is focused on eliminating all exclusionary factors on disabled people and giving them an active role in gaining their rights. In the understanding of social inclusion, what stands out in this context is neither the dysfunctional health problems of the individual, nor the active role of society-individual interaction in the attainment of social rights by the disabled. What is louder here is that people with disabilities have the right to self-determination, just like other non-disabled individuals.

The tendency to social integration before social exclusion and later to inclusion also shows the manifestation of a new image of disability. Now the orientation is to give active roles and responsibilities to the disabled.

Disabled people should be able to make their own decisions about their own lives, wishes and goals without encountering any limiting factors.

Social work practices for the disabled have a deep-rooted historical background. How the interaction between the disabled and social work takes place, is to take place, and should take place is an important issue for social work. Social work is also a profession that performs disability practices and takes an active role in this field. Therefore, the issue of how the disability discourses should be reflected in practice is an important question for social work. In this respect, it is seen that the understanding that is compatible with the nature of social work is the understanding of social inclusion. Social work primarily embraces the role of advocacy for marginalized social groups excluded from society. For this reason, it recommends directing the profession and practice so that the disabled can reach their social participation rights. The social work profession is a human rights profession. In this context, the rights-based approach is an approach that has already been adopted in social work practices. Social work professional codes include elements such as “participation for all” and “the right to self-determination”. These elements are the issues emphasized by the discourse of social inclusion at the same time. Here, it can be clearly said that social work has an ideal to support social inclusion with its practices. However, it should be said that the realization of this ideal primarily depends on the adoption of social work practices based on social inclusion by social work actors.